

Conselleria de Cultura i Esport

DECRET 67/2009, de 15 de maig, del Consell, pel qual es declara Bé d'Interés Cultural, amb la categoria d'Espai Etnològic, el barranc dels Molins, d'Ares del Maestre.
[2009/5538]

L'article 49.1.5ª de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana estableix la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de patrimoni històric, artístic, monumental, arquitectònic, arqueològic i científic. Així mateix, l'article 26.2 de Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, disposa que la declaració d'un Bé d'Interés Cultural s'ha de fer mitjançant un decret del Consell, a proposta de la conselleria competent en matèria de cultura. Tot això sense perjudici de les competències que l'article 6 de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol, reserva a l'administració general de l'Estat.

Mitjançant una Resolució de 3 d'abril de 2008 la Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià va acordar incoar un nou expedient d'acord amb les disposicions vigents i obrir un període d'informació pública. Esta resolució, amb els seus annexos, va ser comunicada als interessats en l'expedient, als quals se'ls va concedir el tràmit d'audiència.

En compliment del que disposa l'article 27 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, en l'expedient consten els informes favorables de la Universitat Jaume I i del Consell Valencià de Cultura.

Així mateix, s'han obtingut els informes exigits per l'article 43 de la Llei del Consell.

En virtut d'allò exposat, i d'acord amb el que estableix la normativa indicada, a proposta de la consellera de Cultura i Esport i amb la deliberació prèvia del Consell, en la reunió del dia 15 de maig de 2009,

DECRETE

Article 1. Declaració de Bé d'Interés Cultural

Es declara Bé d'Interés Cultural, amb la categoria d'Espai Etnològic, el barranc dels Molins, d'Ares del Maestre.

Article 2. Delimitació de l'entorn i règim de protecció

L'entorn de protecció afectat per la declaració de Bé d'Interés Cultural, així com el seu règim de protecció, queda definit en els annexos I i II, que formen part del present decret. La documentació complementària figura en l'expedient corresponent.

DISPOSICIÓ ADDICIONAL

Única. Inscripció en l'Inventari General

La present declaració s'ha d'inscriure en la secció primera de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià.

DISPOSICIÓ FINAL

Única. Entrada en vigor

El present decret s'ha de publicar en el *Boletín Oficial del Estado* i entrarà en vigor l'endemà de la seua publicació en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

València, 15 de maig de 2009.

El president de la Generalitat,
FRANCISCO CAMPS ORTIZ

La consellera de Cultura i Esport,
TRINIDAD MARÍA MIRÓ MIRA.

Conselleria de Cultura y Deporte

DECRETO 67/2009, de 15 de mayo, del Consell, por el que se declara Bien de Interés Cultural, con la categoría de Espacio Etnológico, el Barranco de los Molinos, de Ares del Maestre. [2009/5538]

El artículo 49.1.5ª del Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana establece la competencia exclusiva de la Generalitat en materia de patrimonio histórico, artístico, monumental, arquitectónico, arqueológico y científico. Asimismo, el artículo 26.2 de Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, dispone que la declaración de un Bien de Interés Cultural se hará mediante Decreto del Consell, a propuesta de la Conselleria competente en materia de cultura. Todo ello sin perjuicio de las competencias que el artículo 6 de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español, reserva a la administración General del Estado.

Mediante Resolución de 3 de abril de 2008, la Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano acordó incoar el expediente de acuerdo con las disposiciones vigentes y abrir un periodo de información pública. Dicha Resolución, con sus anexos, fue comunicada a los interesados en el expediente, a los que se les concedió trámite de audiencia.

En cumplimiento de lo dispuesto en el artículo 27 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, constan en el expediente los informes favorables de la Universitat Jaume I y del Consell Valencià de Cultura.

Asimismo, se han recabado los informes exigidos por el artículo 43 de la Ley del Consell.

En virtud de lo expuesto, y de acuerdo con lo establecido en la normativa referenciada, a propuesta de la consellera de Cultura y Deporte y previa deliberación del Consell, en la reunión del día 15 de mayo de 2009,

DECRETO

Artículo 1. Declaración de Bien de Interés Cultural

Se declara Bien de Interés Cultural, con la categoría de Espacio Etnológico, el Barranco de los Molinos, de Ares del Maestre.

Artículo 2. Delimitación del entorno y régimen de protección

El entorno de protección afectado por la declaración de Bien de Interés Cultural, así como el régimen de protección del mismo, queda definido en los anexos I y II, que forman parte del presente Decreto. La documentación complementaria obra en el expediente de su razón.

DISPOSICIÓN ADICIONAL

Única. Inscripción en el Inventario General

La presente declaración se inscribirá en la Sección Primera del Inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano.

DISPOSICIÓN FINAL

Única. Entrada en vigor

El presente decreto se publicará en el *Boletín Oficial del Estado* y entrará en vigor el día siguiente al de su publicación en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

Valencia, a 15 de mayo de 2009.

El president de la Generalitat,
FRANCISCO CAMPS ORTIZ

La consellera de Cultura y Deporte,
TRINIDAD MARÍA MIRÓ MIRA

ANNEX I
DADES SOBRE EL BÉ OBJECTE DE LA DECLARACIÓ

1. DENOMINACIÓ:
Barranc dels Molins, d'Ares del Maestre.

2. LOCALITZACIÓ:
a) Comunitat autònoma: Comunitat Valenciana.
b) Província: Castelló.
c) Municipi: Ares del Maestre.

3. DELIMITACIÓ:
a) Justificació de la delimitació:
– S'inclou en l'entorn de protecció la unitat paisatgística formada pel barranc que alimenta els molins, i els vessants de les muntanyes que el configuren.
– S'hi inclouen també els camins més pròxims, des d'on és possible la contemplació del Bé d'Interés Cultural.
b) Definició literal de la delimitació:
Origen: intersecció entre el camí de la Font i el que es troba entre les parcel·les cadastrals 207 i 208 del polígon núm. 031, punt A.

Sentit: Horari.

Línia delimitadora: Des de l'origen la línia, inclou el camí entre les parcel·les 207 i 208 del polígon 37 fins que troba la via pecuària núm. 29, assegador de la Masada. Gira per esta en direcció nord-est, incloent-la fins a girar al nord i incorporar el barranc que baixa des del nucli urbà d'Ares. Recorre els límits est de les parcel·les 335 i 334, i continua pel camí de la Font, incorporant-lo en direcció a la font dels Regatxols. Descendix pel camí entre les parcel·les 190 i 46 incorporant-lo, així com el barranc, i recorre els límits oest de les parcel·les 231, 230 i 223. Creua el camí de la Font i l'inclou en direcció sud fins al punt d'origen.

4. DESCRIPCIÓ I DADES HISTORICOARTÍSTIQUES:
(Basades en el projecte bàsic i d'execució de rehabilitació del sistema hidràulic de l'arquitecte Pascual Meneu Vives).

El barranc dels Molins deu el seu nom als cinc molins fariners que se servixen de la seua aigua com a força motriu de la maquinària. Estos molins van ser construïts en la segona mitat del segle XVIII i reben els noms de molí de la Roca, Molinet, molí de Dalt de la Bassa Redona i molí del Sòl de la Costa.

Estos molins són del tipus de roda horitzontal i cada un forma una unitat hidràulica amb una bassa de retenció d'aigua (bassa), una torre o rampa, segons cada cas, de caiguda d'aigua (cup) i la séquia de canalització d'aigua que els connecta (séquies).

La xarxa lineal conduïx l'aigua des del punt més alt del proveïment d'aigua, l'ull de la Roca, fins a l'eixida de l'aigua del molí més baix, el del Sòl de la Costa. Els molins no consumixen aigua, sinó que la utilitzen per a transformar-la en energia mecànica i l'aboquen després al llit natural. L'aigua s'aprofita després amb el mateix cabal fins a cinc vegades.

Evolució històrica:

La construcció dels molins es va dur a terme per iniciativa dels grans propietaris rendistes de les finques agrícoles on s'ubiquen. N'hi ha tres datats: el molí de la Roca, de 1774, el molí de la Bassa Redona, de 1760, i el molí del Sòl de la Costa, de 1798.

Les raons de la seua construcció van ser funcionals, es tractava d'obtenir un conjunt que molguera prou quantitat de blat per a la població creixent d'una gran part del terme d'Ares i d'altres territoris veïns, com els masos de l'altiplà sud de Morella.

Tipologies arquitectòniques:

La realització d'esta obra d'enginyeria s'hagué d'adaptar a les condicions naturals del terreny, un relleu molt escarpat amb un escàs i puntual cabal d'aigua. Amb el cabal disponible s'havia d'aconseguir l'energia necessària per a moure la maquinària. S'hi va fer el cup del primer molí, excavat parcialment en roca, de 25 m d'alçària, i l'aqüeducte que conduïx l'aigua fins al cup del molí del Sòl de la Costa, dos de les construccions de més envergadura d'este conjunt. Esta tipologia

ANEXO I
DATOS SOBRE EL BIEN OBJETO DE LA DECLARACIÓN

1. DENOMINACIÓN:
Barranco de los Molinos, de Ares del Maestre.

2. LOCALIZACIÓN:
a) Comunidad Autónoma: Comunitat Valenciana.
b) Provincia: Castellón.
c) Municipio: Ares del Maestre.

3. DELIMITACIÓN:
a) Justificación de la delimitación:
Se incluye en el entorno de protección la unidad paisajística formada por el barranco que alimenta los molinos y las vertientes de los montes que lo conforman.
Se incluyen también los caminos más próximos, desde donde es posible la contemplación del Bien de Interés Cultural.
b) Definición literal de la delimitación:
Origen: intersección entre el camino de La Font y el que se encuentra entre las parcelas catastrales 207 y 208 del polígono nº 031, punto A.

Sentido: Horario.

Línea delimitadora: desde el origen la línea incluye el camino entre las parcelas 207 y 208 del polígono 37 hasta su encuentro con la vía pecuaria nº 29, colada de la Masada. Gira por ella en dirección nordeste, incluyéndola hasta girar a norte e incorporar el barranco que baja desde el núcleo urbano de Ares. Recorre los lindes este de las parcelas 335, 334, y sigue por el camino de la Fuente, incorporándolo en dirección a la Fuente dels Regatxols. Desciende por el camino entre las parcelas 190 y 46, incorporándolo, así como el barranco, recorriendo los lindes oeste de las parcelas 231, 230 y 223. Cruza el camino de La Font y lo incluye en dirección sur hasta el punto de origen.

4. DESCRIPCIÓN Y DATOS HISTÓRICO-ARTÍSTICOS:
(Basado en el proyecto básico y de ejecución de Rehabilitación del Sistema Hidráulico del Arquitecto D. Pascual Meneu Vives).

El llamado Barranco de los Molinos debe su nombre a los cinco molinos harineros que se sirven de su agua como fuerza motriz de su maquinaria. Estos fueron construidos en la segunda mitad del siglo XVIII y reciben los nombres de Molino de la Roca, Molinet, Molino de Dalt, Molino de la Balsa Redonda y Molino del Sòl de la Costa.

Estos molinos son del tipo de rueda horizontal y forman cada uno de ellos una unidad hidràulica con una balsa de retención del agua (bassa), una torre o rampa, según cada caso, de caída de agua (cup) y la acequia de canalización de agua que los conecta (séquies).

La red lineal conduce el agua desde el punto más alto del abastecimiento de aguas, El Ojo de la Roca, hasta la salida de las aguas del molino más bajo, El del Sol de la Costa. Los molinos no consumen agua, sino que la utilizan para transformarla en energía mecánica y la vierten luego a su cauce natural. El agua se aprovecha luego con el mismo caudal hasta cinco veces.

Evolución histórica:

La construcción de los molinos fue llevada a cabo por iniciativa de los grandes propietarios rentistas de las fincas agrícolas donde se ubican. Se encuentran datados tres de ellos: El Molino de la Roca, de 1774, el Molino de la Balsa Redonda, de 1760, y el Molino del Sòl de la Costa, de 1798.

Las razones de su construcción fueron funcionales, se trataba de conseguir un conjunto que moliese la cantidad de trigo suficiente para la población creciente de una gran parte del término de Ares y de otros territorios vecinos, como las masías del altiplano sur de Morella.

Tipologías arquitectónicas:

La realización de esta obra de ingeniería tuvo que adaptarse a las condiciones naturales del terreno, un relieve muy escarpado con escaso y puntual caudal de agua. Se debía conseguir con el caudal disponible, la energía necesaria para mover la maquinaria, llegando a realizarse el cup, excavado parcialmente en roca, de 25 m de altura del primer molino, y el acueducto que conduce el agua hasta el cup del Molino del Sòl de la Costa, dos de las construcciones de mayor envergadura

és la dominant en la muntanya mediterrània, on els cabals són escassos i sovint temporals, però els desnivells de l'orografia importants.

L'aigua que subministrava el conjunt del barranc dels Molins procedix d'un barranc de desguàs de l'extens altiplà d'Ares-la Llàcua que està sec la major part de l'any, però disposa d'alguns naixements d'aigua en la capçalera: el brollador o ullal conegut com el safareig de la Roca, situat al vessant (1.045 m) i uns 30 m per damunt del molí de la Roca, la font del Molí (980 m), situada al costat del barranc, i la font dels Regatxols (1.210 m), des de la qual l'aigua es canalitzava recorrent un fort desnivell. Des d'estos punts l'aigua era dirigida cap a les basses, on s'emmagatzemava, i una vegada es disposava de prou aigua retinguda, els molins podien posar-se en funcionament. La bassa es comunicava amb els mecanismes del molí a través del cup, per on l'aigua s'abocava en caiguda vertical, o escolant-se sobre un pla inclinat en el cas dels cups en forma de rampa. Una vegada ple el cup, s'obria la tapa de la séquia –part final del cup i d'entrada d'aigua al cacau– i l'aigua eixia a través de l'orifici de la séquia amb prou velocitat per a fer girar la roda d'alems.

La roda de fusta o roda d'alems transmet el gir a través d'un eix vertical a la mola corredora, que, en el moviment giratori sobre una altra mola fixa, convertix per fregament el gra en farina.

El conjunt va ser realitzat en carreuat, emprat principalment en cups i rampes, a fi d'impermeabilitzar conductes i evitar al màxim les pèrdues d'aigua per filtració i també per a aconseguir una durabilitat major.

– Descripció detallada del sistema hidràulic del barranc dels Molins:

A. Font dels Regatxols i llavador

Es tracta d'un conjunt format per la font, amb un abeurador i el llavador. La font està protegida per una construcció de maçoneria alçada contra el pendent de la muntanya. Sobre l'obertura que dóna accés a la font està gravada la data: AÑO 1818. Esta façana està coronada per tres pinacles, dos als extrems i un sobre l'obertura d'accés, cada un amb una lletra gravada: A, D, M.

Des de la font es canalitza l'aigua cap a l'abeurador per mitjà d'una peça de pedra denominada regatxol, que dóna nom al conjunt. Pròxim a esta font es troba el llavador, una construcció de maçoneria amb coberta de teula àrab de dos aiguavessos recolzada en una biga central sostinguda pels dos murs perpendiculars a la façana, i sobre esta les biguetes que formen els dos aiguavessos.

En l'interior trobem el llavador, construït amb pedra, i un banc corregut recolzat en els murs nord i est. La conducció de l'aigua fins al llavador és subterrània.

Esta edificació ha sigut rehabilitada recentment amb morter actual, però conserva en alguns llocs el morter de calç i grava original.

B. Molí de la Roca

Ullal de la Roca, a 1.047 m d'altitud.

En este aflorament superficial d'aigua sobre el vessant hi ha un recinte d'acumulació denominat bassa de l'ullal, delimitada en el desmunt per un mur de pedra en sec de contenció de terra i per un muret amb sobreixidor en la part del desguàs. També hi ha un antic safareig, del qual es mantenen els murs de càrrega de pedra amb morter, de 60 cm de gruix.

Bassa de la Roca, a 1.040 m d'altitud.

Es troba totalment cegada pels despreniments del vessant sobre el qual es troba. S'ha efectuat una cala en l'eixida de la bassa cap a la séquia per a veure'n la profunditat, però no s'ha considerat oportú buidar-la per la inestabilitat del vessant i pels despreniments que s'hi produïxen, que tornarien a omplir-la. El mur de contenció de l'aigua està en bon estat.

Séquia de la Roca

Conduïx de forma subterrània l'aigua des de la bassa fins al cup, té una longitud de 19,70 m de traçat sensiblement corb. És un conducte de secció rectangular de 40 cm d'ample i una alçària variable entre 139 m i 185 m, amb un pendent del 2,7%, de parets quasi perfectament planes, fetes amb fàbrica de carreuat. Es manté en perfecte estat.

de este conjunto. Esta tipología es la dominante en la montaña mediterránea, donde los caudales son escasos y a menudo temporales, pero los desniveles de la orografía son importantes.

El agua que abastecía el conjunto del Barranco de los Molinos procede de un barranco de desagüe del extenso altiplano de Ares-La Llàcua, permanece seco la mayor parte del año, pero dispone de algunos nacimientos de agua en su cabecera: el manantial o Ullal, conocido como el fregadero de la Roca, situado en la ladera (1045m) y unos 30 m por encima del Molino de la Roca, la fuente del Molino (980m), situada junto al barranco y la fuente dels Regatxols (1210m), desde la que el agua llegaba canalizada salvando un fuerte desnivel. Desde estos puntos el agua era dirigida hacia las balsas bassas, aquí se almacenaba el agua, y una vez se disponía de suficiente agua retenida, los molinos podían ponerse en funcionamiento. La balsa se comunicaba con los mecanismos del molino a través del cup, por donde el agua se vertía en caída vertical, o deslizando sobre un plano inclinado, en el caso de los cups en forma de rampa. Una vez lleno el cup, se abría la tapa de la acequia –parte final del cup y de entrada de agua hacia el cacau– y el agua salía a través del pequeño orificio de la acequia con la suficiente velocidad para hacer girar la rueda d'alems.

La rueda de madera o roda d'alems transmite su giro a través de un eje vertical a la muela volandera, que, en su movimiento giratorio sobre otra muela fija, convierte por rozamiento el grano en harina.

El conjunto fue realizado en sillería, empleada principalmente en cups y rampas– utilizada principalmente con el fin de impermeabilizar conductos y evitar al máximo las pérdidas de agua por filtración y también para conseguir mayor durabilidad.

– Descripción pormenorizada del sistema hidràulic del Barranco de los Molinos:

A. Fuente dels Regatxols y lavadero

Se trata de un conjunto formado por la fuente, con un abrevadero y el lavadero. La fuente está protegida por una construcción de mampostería levantada contra la pendiente de la montaña. Sobre el hueco que da acceso a la fuente aparece gravada la fecha: AÑO 1818. Esta fachada se encuentra rematada por tres pináculos, dos en los extremos y uno sobre el hueco de acceso, cada uno con una letra grabada A, D, M.

Desde la fuente se canaliza el agua hacia el abrevadero mediante una pieza de piedra llamada regatxol, que da nombre al conjunto. Próximo a esta fuente se encuentra el lavadero, una construcción de mampostería con cubierta de teja árabe a dos aguas, apoyada en una viga central sostenida por los dos muros perpendiculares a fachada y sobre ella las viguetas que forman las dos vertientes.

En el interior encontramos el lavadero construido en piedra y un banco corrido apoyado en los muros norte y este. La conducción del agua hasta el lavadero es subterránea.

Esta edificación ha sido rehabilitada recientemente con mortero actual, pero conserva en algunos lugares el mortero de cal y grava original.

B. Molino de la Roca

Ullal de la Roca, a 1047 m. de altitud.

En este afloramiento superficial de aguas sobre la ladera existe un recinto de acumulación que es llamada bassa del ullal, delimitada en el desmunte por un muro de piedra en seco de contención de tierras y por un murete con rebosadero en la parte del desagüe. También se encuentra un antiguo fregadero, del que se mantienen los muros de carga de piedra con mortero de 60 cm de espesor.

Bassa de la Roca, a 1040 m. de altitud.

Se encuentra totalmente cegada por los desprendimientos de la ladera sobre la que se asienta. Se ha efectuado una cata en la salida de la balsa hacia la acequia para ver su profundidad, pero no se ha considerado oportuno su vaciado por la inestabilidad de la ladera y los desprendimientos que produce que volverían a rellenarla. El muro de contención del agua se encuentra en buen estado.

Séquia de la Roca.

Conduce de forma subterránea el agua desde la bassa hasta el cup, tiene una longitud de 19,70 m de traza sensiblemente curva. Es un conducto de sección rectangular de ancho 40 cm y una altura variable entre 139 m y 185 m, con una pendiente del 2,7% de paredes casi perfectamente planas, conseguidas con fàbrica de sillería. Se mantiene en

S'hi ha col·locat una reixa per a evitar el pas d'animals i persones a l'entrada.

Cup de la Roca

És, probablement, la construcció més important del conjunt des del punt de vista constructiu i d'enginyeria. Els dos terços inferiors estan excavats en la roca, i el terç superior sobreix del penyal en forma de torre prismàtica construïda amb carreus, de planta aproximadament quadrada de 4,70 m x 4,80 m.

La torre té una cara exterior de carreus de bona mida i una altra interior –la que forma el cilindre del cup– d'obra molt acurada, a fi d'evitar la filtració d'aigua en el moment de la mòlta, ja que generava grans pressions. Entre les dos cares de carreuat, d'un gruix variable d'uns 50 cm, queda un espai farcit de rebles i terra. En total la torre té un gruix mínim de 140 cm.

Casal del molí de la Roca, a 1.014 m d'altitud.

És una edificació de geometria simple i construcció complexa de gran interès. Posseix un espai interior voltat, cobert amb una volta de canó de mig punt de dovelles de pedra treballades per una cara i obrades amb morter de calç i arena, amb un lleuger arrebossat en les juntes. La volta està coberta per un reblliment de terra del lloc, d'aproximadament 1,5 m de gruix, que forma una coberta de dos aiguavessos de gran massa, capaç d'amortir l'impacte de les pedres caigudes des del penyal. La porta hi ha sigut col·locada recentment.

La volta descansa en els dos murs laterals de 2,10 m de gruix en la base, als quals transmet les càrregues. El mur de façana perpendicular als anteriors és de tancament i té 70 cm de gruix. El quart mur que tanca l'espai interior és un mur de carreus perfectament treballats i amb una traça corba en planta, per a evitar filtracions de l'aigua que ve del cup a l'interior del molí, ja que es tracta d'una roca molt fissurada. Als cantons hi ha pedres escairades de grandíssimes dimensions. Cal destacar-hi el treball en pedra dels muntants i de les llindes corbes de pedra picada en la porta i la finestra, així com l'obertura de carreuat que servix de tir a la xemenera, feta amb pedra blava de la zona, una calcària més escassa i de més resistència que l'habitual de color blanc i ocre.

El paviment del molí és de pedra i forma una tarima a uns 20 cm del sòl, davall la qual corre l'aigua que es filtra des del cup i que servia per a emmagatzemar els sacs de cereal i farina sense riscos d'humitats. Al fons hi ha dos moles de pedra, amb una obertura xicoteta d'accés al cacau que hi ha al costat.

El cacau és un espai subterrani, també voltat, encara que de menors dimensions, en l'actualitat buidat del material acumulat. També es va retirar el material acumulat procedent dels despreniments del vessant en l'esplanada anterior al casal.

Parts integrants del molí de la Roca:

– Moles sotana i corredora, ubicades a la sala de moldre, de pedra i metall. Mides: 140 Ø x 23.

– Arbre: Peça que comunica el moviment giratori de la roda a la pedra corredora.

C. Molinet

L'aigua que ix des del cacau del molí de la Roca va a parar al llit natural del barranc, i seguix aigües avall amb un fort pendent fins que troba l'assut que la dirigia fins a la bassa del Molinet.

Al Molinet es veu millor que en cap altre molí la disposició característica sobre el vessant dels molins de muntanya: bassa i casal es construïxen sobre un desmunt del vessant, i la torre del cup s'edifica en terraplé o talús afegit a la línia del vessant.

Font dels Molins, a 994 m d'altitud.

És un aflorament natural al costat del llit del barranc, té una bassa d'obra que reté l'aigua i una caseta des de la qual es canalitza fins al dipòsit situat al costat del molí del Sòl de la Costa i que abasteix hui el poble d'Ares. Des de la font, l'aigua es dirigix cap a la bassa, situada a 6 m de l'assut i a 10 m de la font.

Bassa del Molinet, a 990,5 m d'altitud.

De planta allargada, els murs són rectes en la part de contenció de l'aigua i seguïxen la corba de nivell del terreny en la part del desmunt. Els murs de contenció de terra són d'una cara de paret seca i un reblliment interior de pedres. Els murs de contenció de l'aigua són murs dobles, fets amb dos cares de pedra i un reblliment interior de

perfecto estado. Se ha colocado una reja para evitar el paso de animales y personas a la entrada de la misma.

Cup de la Roca.

Es, probablemente, la construcción más importante del conjunto, desde el punto de vista constructivo y de ingeniería. Se encuentra excavado, en sus dos tercios inferiores, en la roca, con el tercio superior sobresaliendo del roquedo en forma de torre prismática construida con sillar, de planta aproximadamente cuadrada de 4,70 m x 4,80 m.

La torre tiene una cara exterior de sillar de buen tamaño y otra interior –la que conforma el cilindro del cup– de labra muy cuidada, con el fin de evitar la filtración de agua en el momento de la molienda, ya que ésta generaba grandes empujes. Entre ambas caras de sillar, de un grosor variable en torno a los 50 cm, queda un espacio relleno de ripios y tierra. En total la torre tiene un espesor mínimo de 140 cm.

Casal del Molino de la Roca, a 1014 m. de altitud.

Es una edificación de geometría simple y construcción compleja, de gran interès. Posee un espacio interior abovedado, cubierto por bóveda de cañón de medio punto de dovelas de piedra labradas a una cara y cogidas con mortero de cal y arena, con un ligero enfoscado siguiendo las juntas. La bóveda va cubierta por un relleno de tierras del lugar, de aproximadamente 1,5 m de espesor, formando una cubierta a dos aguas de gran masa, capaz de amortiguar el impacto de las piedras caídas desde el roquedo. La puerta ha sido colocada recientemente.

La bóveda descansa en los dos muros laterales de 2,10 m de espesor en la base, a los que transmite sus empujes. El muro de fachada perpendicular a los anteriores es de cerramiento y tiene 70 cm de espesor. El cuarto de los muros que cierra el espacio interior es un muro de sillaría perfectamente labrada y con traza curva en planta, para evitar filtraciones del agua venida del cup hacia el interior del molino, ya que se trata de una roca fuertemente fisurada. Las esquinas llevan piedras escuadradas de grandísimas dimensiones. Es de destacar el trabajo en piedra de las jambas y de los dinteles curvos de cantería en puerta y ventana, así como el hueco abierto con sillar que sirve de tiro de la chimenea realizado con piedra azul de la zona, piedra blava, una caliza más escasa y de mayor resistencia que la habitual de color blanco y ocre.

El pavimento del molino es de piedra, formando un entarimado a unos 20 cm del suelo, bajo el cual corre el agua, que se filtra desde el cup y que servía para almacenar los sacos de cereal y harina sin riesgos de humedades. Al fondo se encuentran dos muelas de piedra, con una pequeña abertura de acceso al cacau, junto a ellas.

El cacau es un espacio subterráneo, también abovedado, aunque de menores dimensiones, en la actualidad vaciado del material acumulado. También se quitó el material acumulado procedente de los desprenimientos de la ladera en la explanada anterior al casal.

Partes integrantes del Molino de la Roca:

– Muelas bajera y voladera, ubicadas en la sala de moler, de piedra y metal. Medidas 140 Ø X 23.

– Árbol: pieza que comunica el movimiento giratorio del rodezno a la piedra voladera.

C. Molinet

El agua que sale desde el cacau del Molino de la Roca se vierte al cauce natural del barranco, siguiendo aguas abajo con fuerte pendiente hasta encontrarse con el azud que la dirigía hasta la Bassa del Molinet.

En el Molinet se ve mejor que en ninguno otro molino la disposición característica sobre ladera de los molinos de montaña: bassa y casal se construyen sobre un desmunte de ladera, mientras que la torre del cup se edifica en terraplén o talud añadido a la línea de ladera.

Fuente de los molinos, a 994 m. de altitud.

Es un afloramiento natural junto al cauce del barranco, tiene una balsa de obra que retiene el agua y una caseta desde la cual canaliza el agua hasta el depósito situado junto al molino del Sol de la Costa y que abastece hoy al pueblo de Ares. Desde la fuente el agua se dirige hacia la bassa, situada a 6 m del azud y a 10 m de la fuente.

Bassa del Molinet, a 990,5 m. de altitud.

De planta alargada, los muros son rectos en la parte de contención de aguas, y siguiendo la curva de nivel del terreno en la parte del desmunte. Los muros de contención de tierras son de una cara de mampostería en seco y un relleno interior de piedras. Los muros de contención de aguas son muros doblados, hechos con dos caras de piedra y

pedres i terra d'entre 2,1 i 5,25 m de gruix; la cara interior té un arrebossat lleuger però resistent de calç i arena, per a impermeabilitzar-la del contacte amb l'aigua, i la cara exterior és de pedra en sec amb un lleuger talús de vora 1/10. En l'última restauració va ser buidat i s'hi van reconstruir els murs de contenció malmesos.

Cup hexagonal

La torre té planta rectangular, està adossada per la cara nord a la bassa i al desnivell del terreny, exempta en el terç superior per les cares laterals, est i oest, i de construcció exempta, encara que adossada al mur de càrrega del casal del molí per la cara nord.

El cup és un orifici de planta hexagonal amb una amplària de 0,92 m entre cares paral·leles i les parets construïdes amb carreus.

Casal del Molinet, a 984 m d'altitud.

Té planta rectangular, amb una superfície construïda de 65,50 m² i útil de 40,50 m². La construcció és de dos plantes, adossada al desnivell del terreny i amb coberta d'un aiguavés. Els murs són de maçoneria amb morter de terra, de 60 cm de gruix, amb pedra treballada en cantons, muntants i llindes. Dos de les finestres mantenen les reixes originals de ferro forjat. L'escala és de pedra, amb traça corba en l'arrencada, que s'endinsa en el mur lateral. La construcció de lloses de pedra encastades en el mur lateral i recolzades entre si és una solució inusual a la comarca i només pot entendre's dins del gran esforç fet pels mestres pedrapiquers d'este sistema de molins. Recentment es va buidar d'enderrocs, s'estabilitzà la ruïna, es va fer una prospecció arqueològica i es van protegir els graffits.

Parts integrants del Molinet:

– Moles sotana i corredora, ubicades a la sala de moldre, de pedra i metall. Mides: 131 Ø x 29.

– Collferro: Eix metàl·lic que forma part del sistema de transmissió de la mola corredora i al mateix temps la suporta. Mides: 160 x 10 x 1,8.

– Canal: Part terminal de la conducció de l'aigua sobre la roda, ubicat al cacau.

– Graffits.

D. Molí de Dalt

Des del cacau del Molinet l'aigua va a parar al llit del barranc, des d'ací un assut la dirigeix a una séquia que, amb escàs pendent, seguint la corba de nivell de 980 m, condueix l'aigua fins a la bassa del molí de Dalt.

La séquia descendix des de l'eixida del cacau 4,50 m en un recorregut de 92,50 m, cosa que significa un pendent mitjà de 4,86 m. La séquia ha hagut de ser reconstruïda dos vegades, a causa dels danys produïts pels continus desprendiments, ara detinguts per un muret de contenció.

Bassa de Dalt

Té una superfície interior de 341,25 m², amb una planta aproximadament triangular de tres vèrtexs, en un dels quals, el que no s'adossa al desnivell del vessant, s'obri la boca de la rampa, i tres costats, un de 32,50 m adossat al desnivell del terreny en la part del desmunt és un mur de contenció de terra i els altres dos són de contenció de l'aigua.

El mur de contenció de terra és d'una cara de paret seca, forma un talús entre 1/5 i 1/10 i té un rebliment posterior. Els murs de contenció de l'aigua són murs dobles fets per les dos cares de pedra i un rebliment interior de terra i pedres, amb alçàries interiors d'entre 1,5 i 2,0 m i gruixos d'entre 2,0 i 2,75 m, sense arrebossat d'impermeabilització; esta circumstància és la probable causa dels danys que han experimentat els murs.

Es troba en bastant mal estat de conservació, especialment el mur sud-oest, que ha experimentat un fort descens provocat pel desplaçament de terra en la base de suport, a causa de l'aigua infiltrada des de la bassa. Ha sigut reconstruïda.

Rampa

El forat del pas de l'aigua per la rampa és de 40 x 80 cm i descendeix amb una inclinació de 35°. Està fet amb pedra treballada de cares perfectament planes i manté perfecte la traça. L'enrigidiment d'este conducte lineal i en pendent es fa per mitjà d'un massissat escalonat de pedra treballada, que és visible a l'exterior. Entre l'escalonat de

un relleno interior de piedras y tierra de espesor entre 2,1 y 5,25 m, la cara interior lleva un enfoscado ligero pero resistente, de cal y arena, para impermeabilizarlo del contacto con el agua y la cara exterior es de piedra en seco con un ligero talud en torno al 1/10. En la última restauración fue vaciado y se reconstruyeron los muros de contención rotos.

Cup hexagonal

La torre tiene planta rectangular, esta adosada por su cara norte a la bassa y al desnivel del terreno, exenta en su tercio superior por las caras laterales, este y oeste, y de construcción exenta, aunque adosada al muro de carga del casal del molino por la cara norte.

El cup es un orificio de planta hexagonal con una anchura de 0,92 m entre caras paralelas, construidas sus paredes con piedra sillar.

Casal del Molinet, a 984 m. de altitud.

Tiene planta rectangular, con una superficie construïda de 65,50 m² y una útil de 40,50 m². La construcción es de dos plantas, adosada al desnivel del terreno y cubierta a un agua. Los muros son de mampostería con mortero de tierra, de 60 cm de espesor, con piedra labrada en esquinas, jambas y dinteles. Mantiene las rejas originales de hierro forjado en dos de las ventanas. La escalera es de piedra, con traza curva en su arranque, adentrándose en el muro lateral, y su construcción de losas de piedra empotradas en el muro lateral y apoyadas entre sí, es una solución inusual en la comarca y solo puede entenderse dentro del gran esfuerzo realizado por los maestros canteros de este sistema de molinos. Recientemente se vació de escombros, se estabilizó la ruina, se realizó una prospección arqueológica y se protegieron los graffitis.

Partes integrantes del Molinet:

– Muelas bajera y voladera, ubicadas en la sala de moler, de piedra y metal. Medidas 131 Ø X 29.

– Palahierro: eje metálico que forma parte del sistema de transmisión de la muela móvil o corredera, a la vez que la soporta. Medidas: 160x10x1'8.

– Saetilla: parte terminal de la conducción del agua sobre el rodezno, ubicada en el cárcavo.

– Graffitis.

D. Molino de Dalt.

Desde el cacau del Molinet se vierte el agua al cauce del barranco, desde éste un azud la dirige a una acequia que, con escasa pendiente, siguiendo la curva de nivel de 980 m de altitud, conduce el agua hasta la bassa del Molino de Dalt.

La acequia descende desde la salida del cacau 4,50 m en un recorrido de 92,50 m, lo que significa una pendiente media del 4,86m. Ésta ha tenido que ser reconstruida dos veces, debido a los daños producidos por continuos desprendimientos, ahora detenidos por un murete de contención.

Bassa de Dalt.

Tiene una superficie interior de 341,25 m², con una planta aproximadamente triangular con tres vértices, en uno de los cuales, el que no se adosa al desnivel de la ladera, se abre la boca de la rampa, y tres lados, uno de 32,50 m adosado al desnivel del terreno en la parte del desmonte, es un muro de contención de tierras y los otros dos son de contención de aguas.

El muro de contención de tierras es de una cara de mampostería en seco y forma un talud entre 1/5 y 1/10 y lleva un relleno de ripio posterior. Los muros de contención de aguas son muros doblados hechos a dos caras de piedra y un relleno interior de tierra y piedras, con alturas interiores entre 1,5 y 2,0 m y espesores entre 2,0 y 2,75 m, no llevando aquí enfoscado de impermeabilización; siendo esta circunstancia probable causa de los daños que han sufrido los muros.

Se encontraba en bastante mal estado de conservación, especialmente el muro sudoeste, que había sufrido un fuerte descenso provocado por el deslizamiento de tierras en su base de apoyo, a causa del agua infiltrada desde la bassa. Ha sido reconstruida.

Rampa.

El hueco de paso del agua por la rampa es de 40 x 80 cm, y descende con una inclinación de 35°. Ésta realizado con piedra labrada de caras perfectamente planas, mantiene perfecta su traza. La rigidización de este conducto lineal y en pendiente se hace mediante un macizado escalonado de piedra labrada, que aparece visible al exterior. Entre el

pedra exterior i el conducte subterrani, fet amb lloses de pedra, hi ha un rebliment de maçoneria i terra d'aproximadament, un metre.

Casal del molí de Dalt, a 960 m d'altitud.

El conjunt és el que es coneix com a mas i molí, un mas que inclou en el seu recinte la sala de moldre, o probablement al revés, un molí que acabà ampliant-se en el segle XIX per a allotjar-ne un de nou i el grup familiar del moliner.

És una edificació clàssica de mas d'una crugia i coberta d'un aiguavés, de dos plantes i adossada al desnivell del terreny.

Els murs són de maçoneria amb morter de calç i arena, d'uns 60 cm de gruix, lluïts de calç per l'interior i amb un arrebossat lleuger de calç i arena per l'exterior, també emblanquinat, que deixa entreveure la textura de la pedra.

El forjat és de biguetes de fusta, d'una llum que varia entre 3,80 i 4,70 m, format per rolls un poc escairats i escaires treballats en secció rectangular, segons la zona, amb un entrebigat de revoltó d'obra, fet amb argamassa de calç, arena i enderrocs, sobre encofrat de taulers de fusta.

La coberta és de biguetes de fusta, amb entrebigat de tauler de fusta d'uns 2 cm de gruix i revestiment de teula corba de terrisser sobre morter de terra.

A la planta baixa hi ha a un costat el corral, on es veuen les restes del molí medieval, i a l'altre, la sala de les moles. Una porta comunica amb la llar, lloc central de la vida familiar, de cuinar, menjar i reunir-se, des d'on arranca l'escala d'accés a la planta pis, que incloïa el paller i el graner, la netejadora del cereal i els dormitoris. En la restauració s'han reconstruït els forjats de fusta i la coberta amb la mateixa teula, i s'han eliminat els barandats de la planta superior, deixant un espai diàfan. També s'han consolidat el paller annex i els murs exteriors dels bancals. La maquinària es troba en procés de restauració.

Parts integrants del molí de Dalt:

– Mola corredora, ubicada a la sala de moldre, de pedra i metall. Mides: 131 Ø x 26,5.

– Càbria o grua, de fusta, metall i ferro, ubicada a la sala de moldre, que permet elevar les moles per a girar-les i poder-les picar. Mides: 238 x 14 x 11/33 x 52,5 x 41.

– Farinera: Calaix de fusta on s'acumula la farina a mesura que es mol, ubicada a la sala de moldre. Mides: 169 x 22,7 x 74.

– Netejadora: Màquina fabricada amb fusta que per mitjà de sedasses s'encarrega de netejar el gra d'impureses. Parts que resten:

– Cinc rodes de metall i fusta disperses per la sala de moldre.

– Cinc anelles metàl·liques disperses per la sala de moldre.

– Un sedàs de fusta i metall dispers per la sala de moldre.

– Riscle: De fusta, cobrix les moles, la seua missió és evitar que la farina quede estesa al voltant de les moles. Situat a la planta primera. Mides: 151 Ø x 41, el cercle metàl·lic té una amplària de 3,5 cm.

– Braç de comporta: Vara que arriba fins la sala de mòlta i permet al moliner accionar el sistema i posar en marxa o detindre el molí. Situat a la planta primera.

– Collferro: Eix metàl·lic que forma part del sistema de transmissió de la mola corredora al mateix temps que la suporta, ubicat al cacau. Mides: 145 x 10 x 1,8.

– Canal: Part terminal de la conducció de l'aigua sobre la roda, ubicat al cacau.

– Maça: Nom que rep la part inferior de l'arbre de transmissió, ubicada al cacau.

– Dos cercols rodets de metall, ubicats al cacau.

E. Molí de la Bassa Redona

Séquia

L'aigua que ix del cacau del molí de Dalt es canalitza de forma subterrània, davall l'enllosat de pedra d'accés al molí, fins al llit del barranc dels Molins. Des d'on un assut de lloses de pedra desvia el llit natural del barranc i dirigeix l'aigua cap a la séquia.

La séquia és, en el primer tram, un conducte construït. L'aigua es condueix guiada amb lloses de pedra als costats i sobre una base de terra fina, relativament impermeable. Després de passar l'àrea de ban-

escalonado de piedra exterior y el conducto subterráneo, conformado con losas de piedra, hay un relleno de mampostería y tierra de, aproximadamente, un metro.

Casal del Molino de Dalt, a 960 m. de altitud.

El conjunto es lo que se conoce como mas y molino, una masía que incluye en su recinto la sala de moldre, o probablemente al revés, un molino medieval que termina ampliándose en el siglo XIX para albergar uno nuevo y el grupo familiar del molinero.

Es una edificación clásica de masía de una crujía y cubierta a un agua, de dos plantas y adosada al desnivel del terreno.

Los muros son de mampostería con mortero de cal y arena, de unos 60 cm de espesor, enlucidos de cal por su interior y con un enfoscado ligero de cal y arena por su exterior, también encalado, que deja entrever la textura de la piedra.

El forjado es de viguetas de madera, de una luz que varia entre 3,80 y 4,70 m, formado por rollizos algo escuadrados y escuadrias trabajadas en sección rectangular, según la zona, con entrevigado de bovedilla de obra, hecha con argamasa de cal, arena y cascotes, sobre encofrado de tablonos de madera.

La cubierta es de viguetas de madera, con entrevigado de tablero de madera de unos 2 cm de espesor y revestimiento de teja curvada de alfarero sobre mortero de tierra.

En la planta baja se encuentra el corral a un lado, donde se aprecian los restos del molino medieval, y al otro la sala de las muelas. Una puerta comunica con el llar, lugar central de la vida familiar, de cocina, comida y reunión, desde donde arranca la escalera de acceso a la planta piso, que incluía el pajar y granero, la limpia del cereal y los dormitorios. En su restauración se han reconstruido los forjados de madera, la cubierta con la misma teja y se han eliminado los tabiques de la planta superior, dejando un espacio diáfano. También se ha consolidado el pajar anexo y los muros exteriores de los bancales. La maquinaria se encuentra en proceso de restauración.

Partes integrantes del Molino de Dalt:

– Muela voladera, ubicada en la sala de moler, de piedra y metal. Medidas 131 Ø X 26'5.

– Cabria o grúa, de madera, metal y hierro, ubicada en la sala de moler y permite elevar las muelas para voltearlas y poderlas picar. Medidas 238x14x11/33x52'5x41.

– Harnal: cajón de madera donde se acumula la harina conforme se va moliendo, ubicado en la sala de moler. Medidas 169x22'7x74.

– Limpia: máquina fabricada en madera, que mediante cedazos se encarga de limpiar el grano de impurezas. Partes que restan:

– Cinco ruedas de metal y madera dispersas por la sala de moler.

– Cinco anillas metálicas dispersas por la sala de moler.

– Un cedazo de madera y metal disperso por la sala de moler.

– Guardapolvo: realizado en madera, cubre las muelas, su misión es evitar que la harina quede extendida alrededor de éstas. Situado en la planta primera. Medidas 151Øx41, el círculo metálico tiene una anchura de 3'5 cm.

– Brazo de Paradera: vara que llega hasta la sala de molienda y permite al molinero accionar el sistema, poniendo en marcha o deteniendo el molino. Situado en la planta primera.

– Palahierro: eje metálico que forma parte del sistema de transmisión de la muela móvil o corredera, a la vez que la soporta, ubicado en el cárcavo. Medidas 145x10x1'8.

– Saetilla: parte terminal de la conducción del agua sobre el rodezno, ubicada en el cárcavo.

– Maza: nombre que recibe la parte inferior del árbol de transmisión, ubicada en el cárcavo.

– Dos aros rodezno de metal, ubicados en el cárcavo.

E. Molino de la Bassa Redona

Acequia

El agua que sale del cacau del Molino de Dalt se canaliza de forma subterránea, bajo el enllosado de piedra de acceso al molino, hasta alcanzar el cauce del Barranco de los Molinos. Desde éste, un azud de lajas de piedra desvía el cauce natural del barranco y dirige el agua hacia la acequia.

La acequia es, en el primer tramo, un conducto construido. El agua se conduce guiada con lajas de piedra a los lados y sobre una base de tierra fina, relativamente impermeable. Tras pasar el área de bancales

cals de l'entorn del molí, la séquia s'endinsa en l'alzinar de vessant, pel qual segueix amb un pendent escàs, pròxim a la corba de nivell de 958 m d'altitud. La séquia està excavada en terra fins a arribar a la bassa següent.

Bassa Redona

Bassa de planta ovoide, que actualment utilitza la propietat com a abeurador per al ramat que es manté a la zona.

Rampa de la bassa Redona

Té un pendent de 39°, amb el qual recorre un desnivell de 12,60 m en un tram horitzontal de 16 m. En l'actualitat s'ha destapat, i ja es veuen els escalons exteriors de la rampa, que estaven coberts per la terra que es va abocar sobre el vessant, probablement quan es va buidar la bassa per a l'ús actual.

Casal del molí de la Bassa Redona, a 934 m d'altitud.

Edificació de planta rectangular amb una superfície útil de 42,82 m², amb façana paral·lela a la línia del barranc d'una crugia paral·lela a la façana, coberta d'un aiguavés, de dos plantes i adossada al desnivell del terreny.

Disposa d'un contrafort transversal a la crugia del molí, amb perfil d'arc a l'interior del casal i de peralt massís manifest a l'exterior, a fi de contrarestar la pressió de l'aigua de la rampa sobre el conjunt de l'edificació. L'arc és de mig punt amb dovelles de pedra de carreuat, la seua funció és la d'arbotant, rep la pressió de la càrrega del mur de maçoneria adossat al desnivell de terreny i la conduïx fins al contrafort escairat de maçoneria amb carreuons, d'1,50 m de gruix, que sobreix del mur de façana 2,20 m a l'exterior. En l'interior hi ha un grafit d'un cavaller medieval.

En la restauració es va reforçar el forjat de la primera planta amb perfils metàl·lics i la teulada es va reparar.

Parts integrants del molí de la Bassa Redona:

– Mola corredora, ubicada fora de lloc a la sala de moldre, de pedra i metall. Mides: 140 Ø x 23.

– Mola sotana, ubicada in situ a la sala de moldre, de pedra i metall.

– Riscle: De fusta, cobrix les moles, la seua missió és evitar que la farina quede estesa al voltant de les moles. Situat fora de lloc a la sala de moldre. Mides: 154 Ø x 36.

– Càbria o grua, de fusta, metall i ferro, ubicada a la sala de moldre, permet elevar les moles per a girar-les i poder-les picar. Mides: 180 x 125.

– Grafit: N'hi ha cinc a la paret de l'escala.

– Pedra inscripció situada sobre la llinda de la porta d'accés al molí, que té gravat l'any 1760.

– Farinera: bagul de fusta per a guardar la farina situat al primer pis. Mides: 156 x 156 x 107.

– Roda: peça clau del molí artesanal, actua per impuls de la força de xoc de l'aigua i transmet la seua força de gir a les pedres moledores. Elaborada amb fusta, està situada al cacau. Mides: 166 Ø x 10.

– Canal: part terminal de la conducció de l'aigua sobre la roda, ubicat al cacau.

– Collferro: eix metàl·lic que forma part del sistema de transmissió de la mola corredora i al mateix temps la suporta, ubicat al cacau. Mides: 116 x 10 x 1,8.

– Elevador: vara metàl·lica que permet la separació de les pedres per a aconseguir la molla desitjada. Se subjecta a un extrem del pont, travessa la volta del cacau i acaba a la sala de moldre.

F. Molí del Sòl de la Costa, a 906 m d'altitud

Séquia

Arranca des de l'assut que hi ha al llit del barranc dels Molins, a l'eixida del molí de la Bassa Redona, segueix uns 20 m per la vora del llit fins a connectar amb terreny de vessant, per on segueix excavada en la terra uns 75 m; a partir d'ací la séquia va paral·lela als murs de contenció de terres de bancal fins a desguassar a la bassa del Sòl de la Costa.

Bassa del Sòl de la Costa, a 919 m d'altitud.

del área del entorno del molino, la acequia se adentra en el encinar de ladera, por el que sigue con escasa pendiente próxima a la curva de nivel de 958 m de altitud. La acequia va excavada en tierra hasta llegar a la próxima bassa.

Bassa Redona

Bassa de planta ovoide, que actualmente se utiliza por parte de la propiedad como abrevadero para el ganado que se mantiene en la zona.

Rampa de la Bassa Redona

Tiene una pendiente de 39°, con la que salva un desnivel de 12,60 m en un recorrido horizontal de 16 m. En la actualidad se ha destapado, y ya se vislumbra el escalonado exterior de la rampa, que estaba cubierto por las tierras que se vertieron sobre la ladera, probablemente con el vaciado de la bassa para su uso actual.

Casal del Molino de la Bassa Redona, a 934 m. de altitud.

Edificación de planta rectangular con superficie útil de 42,82 m², con fachada paralela a la línea del Barranco de una crugia paralela a fachada, cubierta a un agua, de dos plantas y adosada al desnivel del terreno.

Dispone de un contrafuerte transversal a la crujía del molino, con perfil de arco al interior del casal y de peralte macizo manifestado al exterior, con el fin de contrarrestar los empujes del agua de la rampa sobre el conjunto de la edificación. El arco es de medio punto, con dovelas de piedra de sillar, su función es la de arbotante, recibe la presión del empuje del muro de mampostería adosado al desnivel de terreno y la conduce hasta el contrafuerte de mampostería esquinado con sillarejos, de 1,50 m de espesor y que sobresale del muro de fachada 2,20 m al exterior. En el interior se encuentra un grafiti de un caballero medieval.

En su restauración se reforzó el forjado de la planta primera con perfiles metálicos y la cubierta fue retejada.

Partes integrantes del Molino de la Bassa Redona:

– Muela voladera, ubicada en la sala de moler fuera de lugar, de piedra y metal. Medidas 140 Ø X 23.

– Muela bajera, ubicada in situ en la sala de moler, de piedra y metal.

– Guardapolvo: realizado en madera, cubre las muelas, su misión es evitar que la harina quede extendida alrededor de éstas. Situado en la sala de moler fuera de lugar. Medidas 154Øx36.

– Cabria o grúa, de madera, metal y hierro ubicada en la sala de moler permite elevar las muelas para voltearlas y poderlas picar. Medidas 180x125.

– Grafitis: en número de 5 se encuentran en la pared de la escalera.

– Piedra inscripción situada sobre el dintel de la puerta de acceso al molino, grabado en ella el año 1760.

– Harinera: arcón de madera para guardar la harina situado en el primer piso. Medidas 156x156x107.

– Rodezno: pieza clave del molino artesanal, actúa por impulso de la fuerza de choque del agua y transmite su fuerza de giro a las piedras moledoras. Elaborado en madera, está situado en el cárcavo. Medidas 166 Øx10.

– Saetilla: parte terminal de la conducción del agua sobre el rodezno, ubicada en el cárcavo.

– Parahierro: eje metálico que forma parte del sistema de transmisión de la muela móvil o corredera, a la vez que la suporta, ubicado en el cárcavo. Medidas 116x10x1'8.

– Aliviadero: vara metálica que permite la separación de las piedras para conseguir la molienda deseada. Se sujeta a un extremo del puente, atraviesa la bóveda del cárcavo y termina en la sala de moler.

F. Molino del Sòl de la Costa, a 906 m. de altitud.

Acequia

Arranca desde el azud que hay en el cauce del Barranco de los Molinos, a la salida del Molino de la Bassa Redona, sigue unos 20 m por el borde del cauce hasta conectar con terreno de ladera, por donde sigue excavada en la tierra unos 75 m, a partir de aquí la acequia va guiada paralela a los muros de contención de tierras de bancal hasta desaguar en la Bassa del Sòl de la Costa.

Bassa del Sòl de la Costa, a 919 m. de altitud.

De planta aproximadament triangular, amb dos murs de contenció d'aigua i un de contenció de terra, és àmplia però d'escassa profunditat. En l'actualitat no s'utilitza com a bassa.

Aqüeducte del Sòl de la Costa, a 919,5 m d'altitud.

A fi d'obtenir prou altura de caiguda de l'aigua sobre la maquinària de mòlta del molí del Sòl de la Costa, es va dissenyar l'aqüeducte. Des de la bassa es canalitza l'aigua per la séquia que corona l'aqüeducte fins a abocar-la en el cup, on s'aconsegueix una caiguda de 19,10 m.

La construcció és un mur doble de 2,25 m de gruix, amb cares exteriors de maçoneria concertada, alineada en altura amb fileres de lloses cada metre aproximadament i rebliment interior de terra i rebles. L'aparell utilitzat és l'opus mixtum vittatum, una forma hàbil però laboriosa d'aparellar sòlidament la maçoneria concertada.

Casal del molí del Sòl de la Costa, a 960 m d'altitud.

Sala de planta baixa amb accés simbòlic coronat per una llinda de pedra blava de la zona, amb inscripcions i dibuixos, independent i directe des de l'exterior. Té una superfície de 46 m² i 3,70 m d'alçària lliure; disposa de dos moles, una mola catalana i una altra francesa, i es comunica per mitjà d'una escala amb l'habitació on es troba la netejadora. La fusta de la netejadora està deteriorada, però la maquinària principal de la sala de mòlta es troba en bon estat, fins i tot els elements més fràgils de fusta.

Parts integrants del molí del Sòl de la Costa:

– Mola 1 (a l'esquerra de la sala de moldre), sistema complet: tremuja, canalet, entrant, peu de tremuja, riscle, pedra corredora i sotana, etc.

– Mola 2 (a la dreta de la sala de moldre), sistema complet: tremuja, canalet, entrant, peu de tremuja, riscle, pedra corredora i sotana, etc.

– Cacau mola 1: roda, arbre, banc o pont, canal, sobreeixidor.

– Cacau mola 2: roda, arbre, banc o pont, canal, sobreeixidor.

5. RELACIÓ D'IMMOBLES HISTÒRICS:

Immobles que formen el sistema hidràulic:

– La font dels Regatxols.

– El llavador, al costat de la font dels Regatxols.

– El molí de la Roca.

– El Molinet.

– El molí de Dalt i les edificacions annexes (colomer i paller).

– El molí de la Bassa Redona.

– El molí del Sòl de la Costa.

6. NORMATIVA DE PROTECCIÓ DE L'ESPAI ETNOLÒGIC:

Article 1

De conformitat amb el que disposa l'article 35 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, qual-sevol intervenció que pretenga abordar-se en l'àmbit protegit requereix l'autorització prèvia de la conselleria competent en matèria de cultura. Esta autorització s'ha d'emetre d'acord amb els criteris establits en la present normativa, i, per als aspectes que no s'hi preveuen, aplicant directament els criteris establits en l'article 39 de la llei esmentada. La present normativa ha de regir amb caràcter provisional fins que es redacte el pla especial de protecció de l'espai etnològic i obtinga validació patrimonial.

Totes les intervencions requereixen per a ser autoritzades la definició precisa de l'abast, amb la documentació tècnica que per la seua especificitat els corresponga, i amb la ubicació parcel·l·lària i el suport fotogràfic que permet constatar la situació de partida i la transcendència patrimonial.

Article 2

Sense perjudi del que disposa l'article anterior, per mitjà d'un informe tècnic municipal sospesat, es podrà establir la no-necessitat d'autorització prèvia en els immobles situats en l'àmbit d'afecció però no reflectits singularment en esta declaració que se situen fora del present

De planta aproximadament triangular, con dos muros de contención del agua y uno de contención de tierras, es amplia, pero de escasa profundidad. En la actualidad no se utiliza para balsa.

Acueducto del Sòl de la Costa, a 919,5 m. de altitud.

Con el fin de obtener suficiente altura de caída del agua sobre la maquinaria de molienda del Molino del Sòl de la Costa, se diseñó el acueducto. Desde la bassa se canaliza el agua por la acequia que corona el acueducto hasta verterla en el cup, donde alcanza una caída de 19,10 m.

La construcción es un muro doblado de 2,25 m de espesor, con caras exteriores de mampostería concertada, alineada en altura con hiladas de lajas de cada metro aproximadamente y relleno interior de tierra y ripios. El aparejo utilizado es el opus mixtum vittatum, una forma hábil pero laboriosa de aparejar sòlidamente la mampostería concertada.

Casal del Molino del Sòl de la Costa, a 960 m. de altitud.

Sala de planta baja, con acceso simbólico, coronado por un dintel de piedra azul de la zona, con inscripciones y dibujos, independiente y directo desde el exterior. Tiene una superficie de 46 m² y 3,70 m de altura libre, dispone de dos muelas, una muela catalana y otra francesa, se comunica mediante una escalera con la habitación donde se encuentra la limpia, la carpintería de la limpia se encuentra deteriorada, pero la maquinaria principal de la sala de molienda se encuentra en buen estado, incluso los elementos más frágiles de madera.

Partes integrantes del Molino del Sòl de la Costa:

– Muela 1 (a la izquierda de la sala de moler), sistema completo: tolva, canaleja, entrante, pie de tolva, guardapolvo, piedra voladera y solera. etc.

– Muela 2 (a la derecha de la sala de moler), sistema completo: tolva, canaleja, entrante, pie de tolva, guardapolvo, piedra voladera y solera. etc.

– Cárcavo muela 1: rodezno, árbol, banco o puente, saetilla, aliviadero.

– Cárcavo muela 2: rodezno, árbol, banco o puente, saetilla, aliviadero.

5. RELACIÓN DE INMUEBLES HISTÓRICOS:

Inmuebles que conforman el sistema hidràulico

– Fuente dels Regatxols.

– Lavadero, junto a la Fuente dels Regatxols.

– Molino de la Roca.

– El Molinet.

– El Molí Dalt y edificaciones anejas (palomar y pajar).

– Molino de la Bassa Redona.

– Molino Sòl de la Costa.

6. NORMATIVA DE PROTECCIÓN DEL ESPACIO ETNOLÓGICO:

Artículo 1

De conformidad con lo dispuesto en el artículo 35 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, cualquier intervención que pretenda abordarse en el ámbito protegido requerirá de la previa autorización de la Conselleria competente en materia de cultura. Esta autorización se emitirá conforme a los criterios establecidos en la presente normativa, y, en lo no contemplado en la misma, mediante la aplicación directa de los criterios contemplados en el artículo 39 de la citada Ley. La presente normativa regirá con carácter provisional hasta que se redacte el Plan Especial de Protección del Espacio Etnológico y éste alcance validación patrimonial.

Todas las intervenciones requerirán, para su autorización, la definición precisa de su alcance, con la documentación técnica que por su especificidad les corresponda, y con la ubicación parcelaria y el apoyo fotogràfic que permita constatar la situación de partida y su transcendencia patrimonial.

Artículo 2

Sin perjuicio de lo dispuesto en el artículo anterior, mediante sopeado informe tècnic municipal, se podrà derivar la no necesidad de autorización previa en los inmuebles sitos en el ámbito de afección pero no reflejados singularmente en la presente declaración que se

marc normatiu per falta de transcendència patrimonial, com seria el cas de les obres i instal·lacions dirigides a la mera conservació, reparació i decoració interior d'estos edificis.

En estos casos, l'Ajuntament haurà de comunicar a l'administració de la Generalitat, en el termini de deu dies, la concessió de la llicència municipal, adjuntant, com a mínim, l'informe tècnic que es menciona en el paràgraf anterior, un pla d'ubicació i el suport fotogràfic que permeta constatar la situació de partida i la seua falta de transcendència patrimonial.

Article 3

A fi de preservar el paisatge històric del conjunt no s'autoritzaran edificacions per a cap ús (llevat de les permeses per l'article 5), i queden prohibits els moviments de terra i les excavacions –d'incidència paisatgística–, les senyalitzacions de tipus publicitari, la tala d'arbres, l'emmagatzematge a l'aire lliure de materials i l'abocament de residus sense l'autorització expressa del departament competent en matèria de medi ambient i de la conselleria competent en matèria de cultura.

S'haurà de fomentar la repoblació forestal amb varietats autòctones pròpies de l'ecosistema protegit.

Article 4

Totes les intervencions sobre els immobles històrics de l'espai etnològic i el seu entorn han de complir les cauteles arqueològiques previstes en l'article 62 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià. En qualsevol cas, les actuacions arqueològiques hauran de ser autoritzades per la conselleria competent en matèria de cultura, d'acord amb l'article 60 de la mateixa llei.

Article 5

Les edificacions autoritzables en l'àmbit protegit són:

– Edificacions xicotetes auxiliars de les labors agrícoles o d'usos compatibles amb el conjunt; és prioritària la rehabilitació dels edificis esmentats en el punt 5 per a estos usos, sempre que no superen els paràmetres següents:

– El màxim d'edificabilitat permès són 20 m² construïts per edificació, amb una parcel·la mínima de 100 hectàrees. A estos efectes s'acceptarà l'agrupació i afectació de parcel·les limítrofes fins a aconseguir la superfície requerida per a edificar.

– El nombre de plantes màxim és d'una (la planta baixa).

Article 6

Els usos permesos són tots els històricament associats al lloc, entre els quals s'inclou el residencial en els edificis existents i els que siguen compatibles amb la posada en valor i el gaudi patrimonial del conjunt i contribuïsquen a la consecució d'estos fins. Es prohibeix l'accés amb vehicles motoritzats a zones o vials que en l'actualitat no es troben asfaltats.

Article 7

Els immobles de l'espai etnològic, per l'alt valor ambiental i testimonial d'unes tipologies particulars que el caracteritzen, no poden ser demolits, i se n'ha de restaurar el caràcter originari.

Article 8

L'arquitectura dels edificis de nova planta o de remodelació d'aquells no tradicionals ha d'adequar-ne el caràcter estètic a la tipologia i acabats de la zona, atenent les disposicions següents:

Façanes:

– Les obertures han de ser de proporció vertical, i amb la disposició i les dimensions característiques de la zona.

– Els acabats s'han de fer amb materials tradicionals, es descarten els que suposen una imitació.

– Els tancaments han de ser de fusta.

– Es prohibixen les persianes, excepte les persianetes exteriors enrotllables tradicionals.

Cobertes:

Les cobertes han de ser inclinades, d'un pendent màxim del 35%, de teula àrab.

Els tancaments de finques hauran de ser realitzats amb "pedra en sec" a la manera tradicional, sense que es permeten aquells que per la seua situació o dimensions limiten el camp visual o desfiguren sensiblement tals perspectives.

sitúen fuera del presente marco normativo por falta de trascendencia patrimonial, como sería el caso de las obras e instalaciones dirigidas a la mera conservación, reparación y decoración interior de estos edificios.

En estos casos, el Ayuntamiento comunicará a la administración de la Generalitat, en el plazo de 10 días, la concesión de licencia municipal, adjuntando, como mínimo, el informe técnico que se menciona en el párrafo anterior, un plano de ubicación y el apoyo fotográfico que permita constatar la situación de partida y su falta de trascendencia patrimonial.

Artículo 3

A fin de preservar el paisaje histórico del conjunto no se autorizará edificación alguna para cualquier uso (exceptuando las permitidas por el artículo 5), quedando prohibidos los movimientos de tierras y excavaciones –de incidencia paisajística–, señalizaciones de tipo publicitario, tala de árboles, almacenaje al aire libre de materiales y vertido de residuos, sin autorización expresa del departamento competente en materia de Medio Ambiente y de la Conselleria competente en materia de Cultura.

Se deberá fomentar la repoblación forestal con variedades autóctonas propias del ecosistema protegido.

Artículo 4

Todas las intervenciones sobre los inmuebles históricos del espacio etnológico y su entorno deben contemplar las cautelas arqueológicas previstas en el artículo 62 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano. En cualquier caso, las actuaciones arqueológicas deberán ser autorizadas por la Conselleria competente en materia de cultura, de acuerdo con el artículo 60 de misma Ley.

Artículo 5

Las edificaciones autorizables en el ámbito protegido son:

– Pequeñas edificaciones auxiliares de las labores agrícolas o de usos compatibles con el conjunto, siendo prioritaria la rehabilitación de los edificios citados en el punto 5 para estos usos, y siempre que no superen los siguientes parámetros:

– El máximo de edificabilidad permitido será de 20 m² construidos por edificación, con una parcela mínima de 100 hectáreas. A estos efectos se aceptará la agrupación y afectación de parcelas colindantes hasta alcanzar la superficie requerida para edificar.

– El número de plantas máximo será de una (la planta baja).

Artículo 6

Los usos permitidos serán todos los históricamente asociados al lugar, entre los que se incluye el residencial en los edificios existentes, y los que sean compatibles con la puesta en valor y disfrute patrimonial del conjunto y contribuyan a la consecución de estos fines. Se prohíbe el acceso con vehículos motorizados a zonas o viales que en la actualidad no se encuentren asfaltados.

Artículo 7

Los inmuebles del Espacio Etnológico, por su alto valor ambiental y testimonial de unas particulares tipologías que caracterizan el mismo, no podrán ser demolidos, restaurando su carácter originario.

Artículo 8

La arquitectura de los edificios de nueva planta o de remodelación de aquellos no tradicionales adecuará su carácter estético a la tipología y acabados de la zona, atendiendo a las siguientes disposiciones:

Fachadas:

– Los huecos serán de proporción vertical, disposición y dimensiones características de la zona.

– Los acabados se realizarán con materiales tradicionales, descartándose los que supongan su imitación.

– Las carpinterías serán de madera.

– Se prohíben las persianas, salvo las persianillas exteriores enrollables tradicionales.

Cubiertas:

Las cubiertas serán inclinadas, de pendiente máxima del 35%, de teja árabe.

Los cerramientos de vallado de fincas deberán ser realizados con "piedra en seco" a la manera tradicional, sin que se permitan aquellos que por su situación o dimensiones limiten el campo visual o desfiguren sensiblemente tales perspectivas.

Article 9

En els elements impropis del conjunt que constituïx l'espai etnològic s'han de prendre mesures per a minimitzar l'impacte visual:

– El depòsit d'aigua, almenys, s'ha d'ocultar amb l'ús de vegetació.

– Les línies d'alta tensió han de ser soterrades.

Article 10

Es permetrà la introducció de noves infraestructures de captació i distribució d'aigües, telefonia, subministrament elèctric i semblants, sempre que estes siguen soterrades i no afecten el paisatge ni a les fachades dels immobles de l'Espai Etnològic, i no perjudiquen el funcionament hidràulic dels molins.

Article 11

La contravenció del que preveuen els articles anteriors determinarà la responsabilitat de l'ajuntament, en els termes establits en l'article 37 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià.

7. BÉNS DE RELLEVÀNCIA LOCAL:

Els immobles que formen el sistema hidràulic, enumerats en l'apartat núm. 5, tenen la consideració de béns de rellevància local i s'han d'incloure en el catàleg urbanístic municipal.

ANNEX II

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

Artículo 9

En los elementos impropios del conjunto que conforma el Espacio Etnológico se tomarán medidas para minimizar su impacto visual:

– El deposito de aguas, al menos, deberá ser ocultado mediante el empleo de vegetación.

– Las líneas de alta tensión serán enterradas.

Artículo 10

Se permitirá la introducción de nuevas infraestructuras de captación y distribución de aguas, telefonía, suministro eléctrico y similares, siempre que éstas sean enterradas y no afecten al paisaje ni a las fachadas de los inmuebles del Espacio Etnológico, y no perjudiquen al funcionamiento hidráulico de los molinos.

Artículo 11

La contravención de lo previsto en los artículos anteriores determinará la responsabilidad del Ayuntamiento, en los términos establecidos en el artículo 37 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano.

7. BIENES DE RELEVANCIA LOCAL:

Los inmuebles que conforman el sistema hidráulico, enumerados en el apartado nº 5, tendrán la consideración de Bienes de Relevancia Local y se incluirán en el Catálogo Urbanístico Municipal.

ANEXO II

DOCUMENTACIÓN GRÁFICA

